

Nemzettudat és közömbösség

Németh László egyik tanulmányában olvashatjuk, hogy a kis népek sorsa, mint a kisembereké, társaságbeli szereplésüktől függ, azaz ki vannak téve a hatalmasságok, a nagyhatalmak kénye-kedvének, hangulatának, rokonszenvének vagy ellenszenvének. A jó társaságbeli szereplés pedig elsősorban az adott helyzethez való alkalmazkodást jelenti. Alkalmazkodni mindig a kisembernek, a kis népnek kell, ha nem akar elveszni. A társadalmi szereplést tehát az elfogadottság határozza meg. Ezért az a kisember, aki nagynak képzei magát, s így is viselkedik, rendszerint pórul jár, s még jó, ha nem válik nevetségessé. Ez még nem tragédia. Tragédia akkor keletkezik, ha egy tekintélyes embert akkora veszteség ér, hogy hatalmát elveszti, s így tekintélye csorbát szenved, mégis úgy viselkedik, mintha mi sem történt volna, vagyis ha nem ura a megváltozott helyzetének, s nem tud alkalmazkodni az új körülményekhez. Erre mondják a kínaiak, hogy papírtigris, amitől csak a gyerekek félnek. Ezt történelmi példákkal lehet igazolni. Az egyik sajnos éppen a magyarság esete. 1520-at írtak akkor. I. Szelim szultán váratlan halála után a török trónt fia, Szülejmán foglalta el, aki a szokásnak megfelelően követeket küldött a szomszéd országok vezetőihez, hogy az addigi jó viszonyt erősítsék meg bizonyos szolgáltatás fejében a barátság jeléül. Régebben a magyarok is éltek ezzel a szokással: adófizetésre kötelezték Bizáncot és egyes német fejedelemségeket. Most viszont a magyar király emberei fölháborodtak ezen, s ahelyett, hogy megerősítették volna a jó viszonyt a szomszédos török nagyhatalommal és az új szultánnal, a török követ levágott fejét küldték ajándékképpen Szülejmánnak. Ennek az elvakult magatartásnak a tragikus következményei közismertek. A meggyengült Magyar Királyság az ígért és elmaradt nyugati támogatást nélkülözve – nem most először – egymást kö-

vetően sorozatos vereséget szenvedett a kitört háborúban, mely a végvárak elvesztésével kezdődött, s Moháccsal végződött (1526). Ennek a csapásnak sajnos nemcsak az öntelt és tájékozatlan magyar urak estek áldozatául, hanem a vértlen és védtelen magyar lakosság is. Az így elmérgesedett magyar-török viszonyt azóta sem sikerült helyrehozni. Ehhez sokkal többre lenne szükség, mint ami eddig történt.

Mindenekelőtt az kellene, hogy a magyar és a török akadémikusok, történészek összeüljenek, s tisztázzák végre közös dolgainkat. Ez fontosabb dolog lenne, mint a szomszédokkal való kiegyezés, melyre alig van esély az egyoldalú közeledés és szándék miatt. A török fél viszont már nemegyszer tanúbizonyságot adott baráti, sőt testvéri rokonszenvének. A kölcsönös bocsánatkérés tehát ebben az esetben szinte bizonyosra vehető. A balkáni népek – főleg a szerbek – már jóval előbb megtették ezt az utat a törökökhöz való közeledésben. Ma már körükből olyan hangok is hallatszanak, hogy a török megszállás valójában nem is volt elnyomás, hanem olyan együttélési forma, mely mindkét félnek hasznos volt. Ez józan gondolkodásra vall.

Alkalmazkodni nem könnyű. Erre leginkább az képes, aki behódolás és beolvadás nélkül is helyt tud állni a maga posztján, akinek erős az ellenállóképessége, s a változásokkal maga is megváltozik.

A megmaradást a nemzettudat kétségtelenül erősíti ugyan, de nem ez az egyedüli feltétele a megmaradásnak. Sok más egyéb tényező is közrejátszik abban, hogy egyik ember, család, nagyobb közösség vagy egy egész nemzet jobban boldogul-e vagy kevésbé másoknál; így: a hit, a család szeretete, a táplálkozási szokások, az egészség, az erőnlét és a szépség, a találékonyság, szorgalom, a ravaszság és sokszor a szerencse is, vagyis az, hogy milyen a környe-

zet, melyben él. Ha az utóbbi föltételből indulunk ki, akkor megállapítható, hogy a magyarságnak évszázadokon át nem volt szerencséje. Környezetében, szomszédságában ugyanis csupa olyanok éltek, akik a történelem folyamán rendszerint legyőzendő ellenséget láttak benne, s így is viszonyultak hozzá. Ha bajba került, segítséget szinte sohasem kapott tőlük, s még rokonszenv és megértés sem igen kísérté legjobb szándékait, törekvéseit és kezdeményezéseit sem. Ez tény, mert adatokkal igazolható. A kérdés mármost az, hogy mi volt ennek az oka. Az-e, hogy a magyarságnak sok ellenszenves, rossz tulajdonsága van, s kárt okozott nekik, vagy valami más?

Wass Albert írta a múlt század végén: „Tisztában voltam azzal, hogy nemzetem vesztét az okozta, hogy csehek, románok, szerbek, zsidók s mindenki más már évtizedekkel az első világháború előtt megfertőzte a nyugati világ közvéleményét hamis történelmi, földrajzi, néprajzi és statisztikai adatokkal... Mikor sor kerülhetett volna arra, hogy a sok szenvedés, üldöztetés, ami Trianont követte, felénk fordítsa a világ rokonszenvét, ellenségeink megjelentek a világ könyvpiacán regényekkel, elbeszélésekkel, filmekkel, melyek vagy gúnyt űztek a magyarokból, vagy kegyetlen elnyomóknak tüntették föl, így rendre megmérgezték ellenünk a közhangulatot... Már a második világháború kitörése előtt a világ közvéleménye megérett arra, hogy eltüntesse a bajt okozó, izgága magyarokat a föld színéről. És mi még mindig csak szónokoltunk.”

Jól gondolta, csak azzal nem volt tisztában, hogy Amerika miként fog viselkedni a második világháború után. Abban reménykedett ugyanis, hogy övé lesz a döntő szó. Nem így történt. Amerika, mint az első világháború után, most is átengedte a kezdeményezést az európai győztes nagyhatalmaknak – elárulva a wilsoni elveket. Wass Albert véleménye a hallgatásról ez: „Mert nem csak a gonosz szavak ölnek, ölnek az elmulasztott jó szavak is.” Azt is jó tudni, s észben tartani, hogy Amerika és más nyugatiak készséggel elfogadták, s magukévá tették a magyarelles rágalmakat, viszont a Wass Albert és mások által közölt tényekről hallani sem akartak, tudomást sem véve róluk.

Általában mi magyarok úgy gondoljuk, hogy minket itt a környezetünkben csupán a németek

kedvelnek úgy-ahogy. Ez a rokonszenv azonban csak föltételes, nem családias, még csak nem is rokonságon belüli, s gyorsan és váratlanul ellenszenvvé alakulhat. Ilyesmi igazi barátok és rokonok közt nem szokott előfordulni. Ott a rokonszenv föltételektől független.

Wass Albertnek közvetlenül a háború befejezése után egy német ezredes, aki éjjeliőr volt a romok közt, azt mondta: – Szerettem a magyarokat, úri nép volt. Bátor, egyenes, büszke. Kár értük. „Kár értük – ismételte magában Wass Albert. – Úgy fájt ez a két szó, amikor kimondta. Hát igazán meghaltunk? Hát igazán végünk van? Meg kell mondjam az ezredesnek, hogy téved. Téved az egész világ! Nem vagyunk mi sem lovagiasak, sem úri fajta, ravasz hegyi népek ivadéka vagyunk, kiket ha százszor agyonütnek, százegyedszer is magunkhoz térünk! Téved a német ezredes, téved a világ!” Igaza volt. A magyarság egy részének a tagjai valóban a ravasz hegyi népek ivadéka, mint amilyenek a székelyek, mások azonban, s ez a többség, síksági, tehát egyenes, szívós, alkalmazkodó, szorgalmas, dolgozó emberekből áll, akik még a jég hátán is megélnek. Aztán, sajnos, itt-ott, a német ezredes említette úri viselkedésre hajlamosak is megtalálhatók a magyarságon belül, mert mindig voltak kedvezményezettek a többségen kívül – jobbára a jövevények között, s az őket utánzó úrhatnám, elenyésző egyéb kisebbség, mely nem a munkájából, hanem ügyeskedésből akar megélni, s így ráér pénzt keresni, mert nem kell dolgoznia.

Nyilván rájuk is gondolt Wass Albert az ún. rendszerváltás előtt a következő jellemzéssel: „A világegés vihara fölkavarta az emberiség szemétjét, és ez a szemét uralkodik ma itt nálunk. De a legzavarosabb víz is megtisztul egyszer, és a szemét rendre visszakerül majd oda, ahová való. És akkor majd el lehet kezdeni az építést. De addig nem. Szeméttel nem lehet építeni. És aki jószándékkal bár, de odaadja magát, és belekeveredik a szemét közé, az nemhogy segítene valamit, de ellenkezőleg, ront. Mert az ocsú vetőmaggá úgysem változik át soha, s a közéje keveredő jó mag csak késlelteti a szemét elrothadását... Ha minden jóérezésű ember első naptól kezdve magukra hagyta volna a gazokat, már régen nem lennének sehol.” Kemény sza-

vak ezek, s jószerével érthető is egy olyan írótól, aki hosszú ideig idegen országban (emigrációban) volt kénytelen élni. Ámde Wass Albert nemcsak Amerikában csalódott, csalódott az „amerikás magyarokban” is. Keserűen állapította meg ugyanis, hogy a statisztika szerint másfél millió magyar származású állampolgár él az Egyesült Államokban, s ebből a másfél millióból négyszáz vállalja csak a magyar származással járó felelősséget. Ebből a tényből kiindulva arra a következtetésre jutott, hogy erős nemzettudatuk csak ennek a négyszáznak van, a többieknek nincs, mert csupán állampolgári, szülőhelyi, némileg nyelvi és művelődésbeli vonatkozásban tartják magukat magyarnak, a magyarsággal viszont alig van kapcsolatuk. Együvé tartozást, de még rokonszenvet sem éreznek iránta, s még jó, ha közömbösek. Ennélfogva segítségnyújtásról, összetartozásról (szolidaritásról) sem lehet szó.

Mi a magyarságtudat? Erre a kérdésre Wass Albert így válaszol: „A magyar ember nemzeti tudata. Az a bizonyos szellemi gyökér, ami a múltból táplálkozva kijelöli az ember helyét a jelenben. A magyar kultúra kincseivel ez az örökség gazdagítja mindannyiunk lelkét, s akárcsak egy szellemi mentőöv, gondoskodik arról, hogy el ne merüljünk a népek tengerében. Több, mint a nyelv, mert a nyelv csak addig tartja meg magyarnak az egyént, amíg népi csoportján belül él. Több, mint ismeret, tudás, kultúra, mert mindezek haszontalanokká válnak a nagy megpróbáltatások idején, s lefoszlanak az emberről, akár a festék... Mivel engem magyarnak teremtett az Isten, szerepem, mint az emberiség egy kis alkatrészének, a magyar nemzeti egységen belül lehet csupán. Ez kézenfekvő. Magyarságom tehát egy Isten készíttette sajátos tulajdonság, mely, mint minden más alkatrész, csak oda illeszthető be hasznosan, ahová készült. Más helyen, más szerepben értéktelen lomtári kellék.” Nyilvánvaló, hogy ettől a megállapítástól a jövevények egy része ugyancsak berzenkedik, mert veszélyeztetve érzi a mostanáig kedvezményezett (privilegizált) helyzetét, s mindenféle zagyvaságot kitalál, hogy a maga igazát hangoztassa. Ezért ellenez mindent, ami a családot és a nemzetet erősítené, vagy erősíti; ezért híve az Európai Egyesült Államok gondolatának és a szabad versenynek, s előszeretettel használja az idegengyűlölő, a rasszista,

a populista, a náci stb. kifejezéseket, habár ez órá illik leginkább, azoknak a megbélyegzésére, akik hűségeseek akarnak maradni a nemzetükhöz. Ez a maroknyi kisebbség, mely ugyan magyarnak vallja magát, s hevesen tiltakozik, ha valaki kétségbe vonja őszinteségét, de nyíltan hirdeti, hogy Európának nincs szüksége a magyarságra, tehát nem nagy veszteség a fogyás, hiszen úgylis afelé haladunk, hogy hamarosan eltűnnek az országhatárok, s a világ egy egységes birodalomból fog állni – különálló, egymásra acsarkodó nemzetek és háborúk nélkül. Ez lesz az örök béke, az általános jólét és boldogság kora és hona, s a szabad verseny folytán mindenütt a legrátermettebbek, az arra hivatottak irányítanak majd, nem úgy, mint most. Persze az is nyilvánvaló, hogy kik lesznek ők, mely nép fiai, a magyaré bizonyosan nem. Ez az egyszínű világ lenne a jövő? Az ember elborzad, ha erre gondol, hiszen a természet, a világ éppen attól olyan csodálatos, hogy sokszínű és változatos, ez teszi gazdaggá. Az egyszínűség, az egyhangúság csak szegényít, mely senkit sem gyönyörködtet, csak untat. A magyarság pedig mindenképpen sajátos szín az emberiség színképében, így gazdagítva azt: a nyelvével, az irodalmával, a zenéjével, a történelmével, de leginkább azzal, hogy ragaszkodik az igazmondáshoz, s igyekszik a szavát megtartani, még akkor is, ha ebben alig van követője. „Álnokság, hazugság ellen legbiztosabb fegyver az igazság. Ez a mi fegyverünk” – állította Wass Albert. S igaza volt. Érdemes tehát megmaradni annak, aminek születtünk, s ezt tudatosítani magunkban. Mert nemzettudattal senki sem születik. Ezt a családi és az iskolai nevelés biztosítja, meg a média, a színház stb. ez irányú hatása. Ha ez elmarad, az egyén csak nagy nehézségek árán juthat el a nemzettudatig, vagy sehogyan sem, s közömbössé válik, s beolvad egy másféle nemzetbe, ahol jobbára jelentéktelen lesz, s úgy jár, mint az elszáradt ballangó, mellyel kénye-kedve szerint játszadozik a szél. Aki mindebből egy kicsit is következtetni tud, világossá válik számára, hogy egyes körök és csoportosulások miben sántikálnak, nyilvánvaló ugyanis, hogy céljuk a területszerzés, a föld megszerzése a most még rajta lakó nép nélkül. Minél kisebb az ellenállás, annál közelebb jutnak a céljukhoz. Az irodalom- és történelemtanítás tehát – főleg, ha nemzeti jellegű

– igen fontos dolog, nemhiába tiltakoznak ellene „a másként gondolkodók” némely tévécsatornán, színházban és szónoki emelvényen, s buzgón ügyködnek annak érdekében, hogy a nemzeti jelleget kiküszöböljék mindenütt, ahol csak lehet. Ilyen irányú, azaz nemzettelenítő, sőt nemzetta-gadó törekvések régebben is voltak, de mostanáig még egyik törekvés sem járt teljes sikerrel. Reméljük, ezután sem fog.

Gombos Gyula véleménye szerint a huszadik század két fő történelemszemlélete közül az egyiket Szekfű Gyula és köre képviselte. Eszerint a Habsburgok (az osztrákok) uralma kapcsolta a magyarságot a nyugati művelődéshez, s nélküle elbalkániasodtunk volna. A másik szemlélet a népi mozgalom híveié volt, akik úgy vélték, a Habsburgok négyszáz éves uralma kártékonyabb, mint a török hódoltság másfél százada. A töröknek adót fizető Erdélyi Fejedelemséget nem szerencsétlen képződménynek tartották, nem elhibázott magyar politikának, hanem a legjobbnak az adott körülmények között. Már csak azért is, mert ennek az Erdélynek több kapcsolata volt a korszerű nyugati művelődéssel, mint a Habsburg uralom alatti ország résznek, mely szintén fizetett adót, csak a Habsburgoknak. Ők viszont, miközben magyar alattvalóik pusztultak, micsoda furcsaság a sors részéről! – a töröknek fizettek adót, hogy megőrizték a békét. Így vált az egykori, Mohács előtti Szülejmánnak juttatandó kisebb adomány megtagadása többszörös adókötelezettséggé az egyéb bajokat tetézve. A mai helyzet kísértetiesen hasonlít az akkorihoz. Labancok ma is élnek köztünk, s ismét Bécs felé tekintgetnek, s arrafelé keresik az egérutat, ha bajt szimatolnak valamtől, csak most kicsit messzebb állítja meg őket a félsz.

Zrínyi Miklós évszázadokkal ezelőtt mondta: „nem vagyunk alábbvalók senkinél”. Ehhez hozzátehetjük, nem vagyunk bűnösebbek sem senkinél. Számunkra tehát a kettősmérce elfogadhatatlan. Amit másoknak szabad, azt szabad a magyaroknak is: az egyoldalúság kiküszöbölését és elkerülését, az egyensúly megteremtését és fönntartását, a sokszínűséget, s mindenekelőtt az igazi rokonság és igazi barátság ápolását, mely nem rátukmáláson alapszik, hanem kölcsönösségen, vagyis szabad és tetszés szerint választott módon. Ez a jog nemcsak másokat illet meg. Nem mindegy tehát, hogy kik a vezetőink. Ezt Wass Albert még az ún. rendszerváltás előtt így fejezte ki: „A nagyból csak úgy csinálhatunk alacsonyít, ha levágjuk a fejét... Mindenkit, akiket szeretni, becsülni és tisztelni tanultam, kiirtotta a történelem. Jobban mondván a történelem hajójának kormányzásához mit sem értő nyájamber... Mindenkinek vannak hibái. Nekik is voltak. De minden hibáik ellenére ezerszer többet értek, mint azok, akik a helyüket elfoglalták... Nem annak a hangját fogják meghallani, aki nagyobbat ordít, hanem aki igazabbat szól.” Egyik regényének a szereplőjével pedig ezt mondatja: – Az emberek nem buták és nem bolondok. Az emberek tudják, hogy mit miért beszélnek. Csak egyet nem tudnak: hogy az, amiről beszélnek, miért van úgy, ahogyan van. Ezt nem tudják, és ez nem is érdekli őket. – Kár, tehetjük hozzá. Ok nélkül ugyanis semmi sem történik, s aki ezzel nincs tisztában, az oktalan, vagy oktondi.

A nagybeteg Ady Endre Üdvözlét a győzőnek című versében, melyet az első világháború végén írt, olvashatjuk a következő megrázó sort: „Mi voltunk a földnek bolondja”. A második világégést török rokonaink elkerülték. Nekünk azt sem sikerült elkerülnünk. Csak remélhetjük, hogy többé senki sem járathatja a bolondját velünk.

Helyreigazítás: Sajnálatos tévedés folytán az Aracs előbbi számában (XIII. évf. 4. sz.) megjelent Siker és kudarc c. írásomnak (14. oldal) a következő mondata olvasható: „Szent István királyt még arra is sikerült rábeszélniük, hogy rokonai ellen forduljon (Koppány fölnégyelése, Vata megvakítása, az erdélyi Gyula elleni hadjárat).” Helyesbítve: „Szent István királyt még arra is sikerült rávenniük, hogy rokonai ellen forduljon (Koppány fölnégyelése, Vazul megvakítása és megsüketítése, az erdélyi Gyula elleni hadjárat).” **A szerző, H. Z.**